

Савременик ств
264-265-266/2018

Чедо Недељковић

БОГАТА ЈЕСЕЊА БЕРБА

Миодраг Д. Игњатовић: *Пешак на води*,
Парисенон, Београд, 2017.

Миодраг Д. Игњатовић се успешно доказивао и доказао у више области (поезија, проза, књижевна критика и теорија, новинарство, методика наставе књижевности), али више од свега он је песник. И његова проза је поетска и по доживљају и по исказу. Поезија му највише одговара и као облик и као суштина па је ту и најпродуктивнији (више од 20 песничких књига). Судећи по најновијој веома обимној (404 песме на, заједно са библиографијом, 644 стране) и технички изванредно опремљеној књизи *Пешак на води* он је коначно у једне корице сместио све своје шестодеценијско певање. Истина, на корицама пише да су то *сабрране / одабране ње-сме*, али више су сабрране него одабране. Зато не треба примити здраво за готово речи приређивача Васе Радовановића који каже да су се приређивачи нашли пред немогућим задатком да из Игњатовићевог пребогатог опуса изаберу најбоље од најбољег јер су (он и Миша Лазар) изабрали готово све. Ово потврђује и сам аутор уводним речима *нисмо се вајкали да објавимо малишене све, или приближно све*. Он то оправдава чињеницом да и неке „слабе“, чак и „лоше“ песме могу да зраче бар једним стихом. Тако је читаоцима сервирана богата, разноврсна и вредна поетска трпеза са које ће они одабирати оно што највише одговара њиховом сензибилитету. Неће моћи да је читају „у једном даху“, јер поезија је као мед. Мора се узимати кашчицом, а не кутлачом. А аутору, који је са својих осамдесет година и даље врло распеван, ово није лабудова песма. Предстоји му да за неколике године досабра свој песнички зборник.

Књига је структурисана у девет поглавља – *Родослов, Усправна река, Брод уоку, Небом оичињем као гнездом, Двонога шума, Измеђ међа, Зайсици и подсећања, Повеља о граду, Косовске елџије*, чиме су приређивачи следили наслове ранијих Игњатовићевих певањки.

Теме и мотиви

Сваки покушај да се овај зборник тематско-мотивски сведе на најмањи заједнички садржител унапред је пропао, јер је овде толико разноврсности коју је беспрдно сједињавати. Овде је поетско пространство огромно – од српа и рала до Икара и космоса, од антике до роботике, од митологије до филозофије, од кафане до

храма, од птице до стрехе, од ждрала до Васка Попе, и, авај, до пениковог жалобног тиховања због пролазности и опадања. Све врсте лирског, али каткад и епског исказа срећемо у овим песмама. И све су оне – било да су родољубиве, социјалне, љубавне, описне – увек и мисаоне, јер мисаоност је чврста подлога ове поезије.

Србија на крају

Мотив пролазности притиска песника, што се нарочито испољава у родољубивим песмама. У њима он говори о нестајању Србије: *над Крагујевцем небеска ојела, Србија до гробља гробље, ишћа ће бићи Србија на крају*. Игњатовић поетски варира мотив још из косовског мита о Србима као небеском народу. Упечатљива је песма *Земљописание Србије* која је полетан и ритмичан бисерни венац историјски значајних српских, углавном шумадијских места: *Десјој ојмени белу Манасију љубвом гради, царица Јелена сан у јоргованима снџи, Гружа засвејли ко ружа, румене се јагодњаџи Јагодине, свилојреља џка златњовез Свилајница*.

И у песмама етнографски интонираним промишљање и осмишљавање је елегијски обојено опет због пролазности што се најбоље види из следеће бравурозне минијатуре.

*У сувој ишџини сџарога вајајџа
Некад се с поћима сџајала зора
Сјала јабука од невестџиног златџа
Сад црвојочна само храсџова гора*

Игњатовићева елегијност није гласан јаук него нека тиха, али постојана сета која тишти изнутра. Није индивидуално условљена него и судбински одређена, притиска читав људски род. Ове песме не парају уши криком или јауком, али нам притискају груди неком, као воденички камен тешком, и непроболном сетом.

Косово (поглавље *Косовске елегије*) је тема у којој је песник нашао веома широку палету растужујућих мотива распоређених у временској луку од касног средњег до краја 20. века. У тој дугачкој временској вертикали Игњатовић је поетски *лејџописџа* који *све ишџо зна ојисује*, а сабрао је много знања и много намучио душу васкрасавајући Лазара, Југ Богдана, Југовиће, Милоша, Страхинића, Топлицу, Косанчића, Орловића. Растварајући и преображавајући у својој песничкој реторти историју и српску епску традицију Игњатовић нас води из једног славног пораза у низ нових мање славних стварајући атмосферу потиштености и мучне неизвесности, готово безизлазне. *С људима џдруку бежаху шуме и крововџи. Једни су носили свејџе иконе и звонџк намасџира*. Неки стихови из народне епике, нешто измењени, одлично су уклопљени у нови мисао: *Крвави облаџи џо небу Србије иду*. Богатом топономиком (Пећ, Газиместан, Призрен, Липљан, Ковачи, Клечка, Грмија итд) песник гради у нама један дуги болан асоцијативни низ нечега што смо имали па сада више немамо притискајући нас тужном стварношћу. Призрен, *град Душанов, росом умивен...град је где се лејџојџа џоругом заџиџи*. Није он касни српски средњи век осликавао само сабљом, копљем, штитоношама, манастирима него и социјалном свакодневницом у којој *себар мрвицу хлеба носи, а велможе убирају дџиџак у крви* додајући ондашњој стварности нову димензију и

приказујући живот стварнијим од устаљене слике у свести просечног читаоца. Он оптужује велможе што *ославише тврде градове без кућног прага*.

Село које се губи

У нашој поезији два су песника који понајвише поклањају душу Србији и српском селу, али у различитим интонацијама – Добрица Ерић и Миодраг Игњатовић. Први раздрагано и полетно, а други сетно и замишљено. Код Игњатовића је пуно руралних елемената који служе да у згуснутом симболу, у конкретној ознаци, сликом искажу суштаствене истине завичајне средине. Могао би се од стихова из његових песама компоновати мозаик којим се сажето исказује како песник доживљава и како размишља о српском селу. Покушао сам да то учиним уз ризик да оштетим емотивни и мисаони тон песама.

*Српска кућа ђурђевданским венцем врати брани
Бело окречен, сав у вињагама ткачки ситан
Бели дувари и сећање на свирку двојница
Уздиху иљивове каце, ићице под сирејом
Оштра првескиња из шабарке мили у дудов жбан
На славски колач долаже се вошћаница и босиочев цвети
Свака српска кућа клећвени шамјан и свог свеца има
Прадед Милутићин на надгробнику
Војевао у три раћа
Плодови преиљени врбовим прућем
Хармонике у сватовској шаћири
Цојле – Драгојле међ' ашчијама
Тајтаврље вртаврље*

Кад се анализира симболика у Игњатовићевим песмама, лако се закључује да су у праву они теоретичари, на пример Гете и Кант, који су у симболу видели неограничену и неисцрпivu идејну значајност. Она, у овим песмама, указује на паганске, обредне и етнографске елементе који још трају, иако се полако губе, и српском селу. Ђурђевдански венац, којим српска кућа врата брани, није само проста ознака за један појам него читаоцу нуди читаву скалу асоцијација и богату осећајномисаону сферу. Овај симбол отвара врата у давна паганска времена када су наши словенски преци славили празник буђења природе, а ђурђевдански ритуали су наставак те традиције. Ђурђевдански венац нас подсећа на девојачко купање испод воденичког витла, на опасивање врбовим прућем, на труд да се снага вегетативног демона пренесе на људе и животиње, да се оснажи плодношћу. Један добро употребљен симбол дао је богату доживљајну палету.

Небо на стубовима од магле

Небо фасцинира Игњатовића. У одељку *Небом ошчињен као гвездом* толико је неба, звезда, комоса и сунца да се слободно може назвати космичким. Небо се у овим песмама појављује у различитим функцијама и има разноврсну знаковност зависно од емоционалног и мисаоног контекста. Оно је каткад опасност јер и са ведрога неба „вреба гром из висина“ као песма која је „кобни кобац“. У другој при-

лици, кад пева у судбини песме, песник се суочава са празнином „јер одасвуд те опседа / туђе небо“. Дакле, небо може бити празнина и може бити туђе. На белутку, као савршеном облику нема врата, он „личи на безоко небо“, небо и звезде могу сплести венац славе, а песник каже да је „громовит док висим кад о небу мислим“. Дакле, он виси кад мисли о небу, јер оно је „високо, високо, залуд се плави“. У песми *Јесен* као да се пита да ли смо с неба дошли, да ли отуда потичемо, јер „черече се облаци губећи смисао, равнотежу / запевку пролазећег душевним чујем умом / још увек ме жарке успомене за небо вежу... реке предале сву своју воду кишном небу“. Човек тражи себе у трави, дрвећу, цвећу па и на небу. У једној сликовитој песми зидари од магле зидају времену стубове и „поставе на њих / куполу неба / и гнездо“. Чудесна грађевина засвођена небом на којем је још и гнездо. Колико измаштано, толико и реално. Зар људи често не зидају на магли, зар им небо није увек кров, зар не сањају гнездо? Песникова поређења у којима се појављује небо врло су необична. Тако ранвица је „та плоча на којој пливају реке / и она плива као океан на магми / јер не постоји акваториј шири од неба“. У песми *Птица* „небо је море без / копна без брода“, без обала, а човек би као птица „у небо хтео“. Прецима птица су се „очи у небо претвориле“, а време се премошћава тако што „градитељи и на небу и на земној / обали мост ка себи упорно граде“. А корабљар у корабу издубљеном од храстова стабла са звезданом катарком „по мору ко по небу плочи спрам сјаја / по звезданом компасу уз месец жут“.

Често помињање бескраја говори да је песнику тесан простор, потребна му је ширина па зато код њега стих „песмом цртај бескрај у који ћеш пасти“. Он би у небо – да се окрене звезди, хтео би у звездане галаксије које су „цвет сусрета“, хтео би у нигдине, у неизвесност. Сунце, месец, звезде, читав космос стао је у Игњатовићеве стихове. Све око Сунца је само околни свет настао из сунчаног иверја, а и човек је космос који „мождани храст тамом разгранат“. Злосрећни занесењак Икар, који хоће више него што може је чест мотив у овим песмама. Његов лет је метафора за оне који лебде у облацима. Игњатовић воли да копа по неспитаном и неисстраженом, да стреми у висине са којих ће се човек вратити увек поражен. Пораз као мотив њему је врло привлачан.

Београд на раскршћу вода и векова

Било је, и има, песника који су певали о Београду, али нико тако целовито и временски обухватно, од археологије, од митскога доба, од праотачког спласка са Карпата до чубурских кестенова, до Љиљане на Звездари, као Мића Игњатовић (одељак *Повеља о граду*). Упесмио је он његову историју, победе и поразе, поетизовао улице, рске, споменике. Београд сав у плавом – плава линија неба, плава линија воде, плави знак љубави, плави чвор Жанровски гледано, ове песме се могу грубо поделити на два блока – један чини љубавна, а други поезија београдских пејзажа. И првом блоку оквир дају београдски објекти о чему сведоче и називи песама: Киша над Београдом; Љиљан на Звездари, Љубавна поћ у Београду, Код коња, Бранкова улица, Гардош. Спољни амбијент служи да појача и нагласи основно осећање, да изоштри слику. Тако се „бестидно љубе Сава / и Дунав / Победник затегао лук / љубавница му облачи зелен Срем“. Даље, у истој песми (Киша над Београдом) „дивокозе ловци не лове / ратари постали љубавници... возови очекују путни-

ке који воде љубав са голубицама“. Љубав и град су увек у симбиози „јер због љубави / ни небо / ни киша / ни овај град / ни Бог сам / немају смисла“. „Градови без љубави нестају у катаклизми“. Објекти су персонификовани: „Дунав се ули у Саву (пазите, није обратно), Авала попе у небо“ да прославе посвећење ватрене љубавне збње. Сједињавање човека и града пуно је чаролије и историје: „Небо Београда опточено сомотом мога сна / Дивљају по њему Авари и мртви Хуни / Испод њега башта и бунари без дна.“

Град је озарен чудесном лепотом и душом. Тако је „Звездара звезда међ звездама“. „Небом изнад града лете чудотворци / а свеци сишли у чубурске махале / архангели пију вино са аласима / стари мачеви прекрстили Дорћол“.

Но песник га види и друкчије. Због његове одљуђености и насиља над природом болно је ироничан. „Градске њиве су с житом у станиолу / ... нико више не чује рику у тетра-паку... Јер овај град је родни лист безимених / ко лептири стиснути у хербаријуму.“ Песник очигледно жуди за широким, слободним и цветним просторима, јер је град „гроб где за завичајем наричу песници“. Колико је то то далеко и контрастно од величанственог споја са природом у којој је:

*Љубав чеднија од игре лејџира
Цветови трисно милују као руке
И мисну симфонију цврчак свира
Предући од тишине заносне звуке.*

Субјекти у овим песмама су београдски топоними – Звездара, Дорћол, Кнез Михаилова, Савско пристаниште, Небојшина кула..., али има и један изузетак. То је песма-лик, или песма-човек *Деститоју љубави*, посвећена првом српском челнику Београда деспоту Стефану Лазаревићу. Сам наслов, одлично изабран, подсећа на Деспотову песму *Слово љубве*. У тим стиховима пуно је изворног језичког израза (хлебодажне карлице, појац с мачем, град Некудим, јестастство, кринолика Сава) у функцији временског и просторног ситуирања. Игњатовић је је упесмио Деспота помоћу основних биографских знака које служе као носећи костур за мисаоно-чулни набој (*са коња паде, бешчедан беше, Константин Вилозоф зајписа...*)

Стилске одлике

Сваки труд да се Игњатиовићева поезија врсификацијски чврсто омеђи био би неуспешан јер песник себе није подвргао строгој поетској дисциплини. Он пева „како му дође“. Доста песама је организовано у катрене, неке су у терцинама, а у појединим песмама свака строфа садржи различит број стихова, У неким свака строфа обухвата друкчији број стихова, од пет до четрнаест, а и број слогова у стиховима је различит. Неке стихове чини само једна реч коју песник жели посебно да истакне. Чак и у таквим песмама песник тражи риму што доприноси поетском звучању, али то не може бити правилна рима јер је број слогова у стиховима различит. Две песме о Србији *Небеска Србија I* и *Небеска Србија II*, иако тематско-мотивски и мисаоно јединствене, гледано версификацијски, потпуно су различите, као да су их испевала два песника. Прва је организована у катрене, са укрштеном римом, а у стиховима је најчешће једанаест слогова, а друга је писана слободним стихом.

Песникова машта и мисао толико бујно нарастају па он не може да их заузда тако да каткад прекипе као – тесто преко карлице. Некад се читаоцу учини да песник продужава песму и после логичног завршетка, осети се да у једној песми има две. Али, поезија не трпи круте шеме, песнику је, бар кад пева, дата слобода.

Мисаоност, згуснут песнички израз, необична метафорика и маштовита сликовитост важне су одлике Игњатовићеве поезије.

Језички израз му је импресивно богат, разноврсан и необичан. Колорит врло упечатљив, остварен широком палетом стилских средстава. Поред епитета, без којих је немогуће писати и говорити, песник најчешће користи симболе, парадоксе и контрасте, а мисао каткад осенчи иронијом. У њој су се јављају симболи *крсти и кости* којима се означава Косово као наша судбина и гробишта *која мейош небески постојаше*. Чудесно и тужно звуче стихови: *Смрти је вера наша најјача... Небо најјаче подујиру наше кости... На рујном Косову себри данима ветром коње ојасују... Бројанице су симбол досадног кружног кретања, цвети – лепоте, клејсидра – пролазности, зид – безизлаза, облак – несигурног ослонца*. Наводимо неколико веома упечатљивих прадокса: повратак у неповрат, космосова тишина дува, бескрајем крај свој чува, на бојном пољу губи ко победи, пролазност која се не креће, крила која не лете, поноћни сјај, сужњи слободе итд. Песник понекад читаве строфе, па и песме даје у облику контраста. На пример:

*На усни зри ми воће
Прецвейтава животиа крв
Ал' зене плавети хоће
Док смрти сврла крв*
(песма *Усправно је небо*)

Игњатовићев осећај за иронију је истанчан. Није то уједнање од кога шикља крв него неко танано боцкање које више тера да се замислимо, а мање да се гневно побунимо. У песми *Смрти гојсођине мачке* „новине су дискретно забележиле да госпођа та и та не може примати посете / због смртног случаја у породици“ што изазива не протест него болан осмех сажаљења и подстиче на промишљање живота.

Књига за прочитавање, промишљање и естетско обогаћивање. Томе помажу и маестралне илустрације Милутина Дедића.